

27 Mayıs'tan 13 Kasım'a İhtilal Komitesi: İhtilaf ve Tasfiye

Haziran ayında Millî Birlik Komitesi'nin işbaşı yapması ile komitedeki ilk ayrışmanın meydana geldiği günler arasında uzun zaman olduğu söylenemez. Zira komitenin bir irade çekirdeğine yani daha az sayıda üyeli bir iç komiteye sahip olması gerektiği kanısındaki Alparslan Türkeş, Sezai O'kan, Sami Küçük, Orhan Erkanlı ve Orhan Kabibay bu yönde bir teşebbüste bulunur. Akabinde birkaç komite üyesi daha aralarına katılır (Altuğ 1976, 65-66). Sonraları bu grup etkili olmayarak dağılmasına rağmen esas mana, komitenin henüz ilk günlerde bütün bir görüntü sergileyememesinde yatar. İlk ihtilaf, komite içerisinde güç devşirmek üzere yapılan bir hareket neticesinde meydana gelse de devamındaki ihtilafların niteliği biraz daha farklıdır.

Demokrat Parti ileri gelenlerinin tevkif edilmesiyle birlikte siyaseten boş bir saha elde eden Cumhuriyet Halk Partisi, bu fırsatı değerlendirmek için 27 Mayıs'tan hemen bir gün sonra harekete geçer. Cemal Gürsel'e telefon açan İsmet İnönü tebriklerini iletir. Böylece İnönü'nün, komite üzerinde tahakküm kurma süreci işlemeye başlamıştır. Ancak bu sürecin tek aktörü İnönü değildir. Damadı Metin Toker, 28 Mayıs günü Akis'te kaleme aldığı "Bugünkü Vazifemiz" başlıklı yazısında, "*Şimdi, bir endişenin zerresinin yüreklere düşmediğini iddia etmek yersizdir. Askeri ihtilâller çok zaman böyle iyi niyetlerle başlar, en iyi niyetliler ancak aradan vakit geçince dâvalarını unuturlar ve milletlerinin hakiki arzularını bir kenara iterek koltuk sıcaklığının rehabetine kendilerini terk ederler,*" (Toker 1960, 4) ifadeleriyle askerî idarenin kısa süre içerisinde seçimlere gitmesinin ne derece isabetli olacağını izah eder. Bir an evvel seçimlerin yapılması yönündeki propaganda bilhassa Akis ve Kim dergileri vasıtasıyla yürütülürken İnönü'nün endişesi, komitenin bir siyasi parti kurmak suretiyle yahut doğrudan iktidarı sürdürmesi hakkındadır. Oysa kendisi, Gürsel'in ifadesiyle, "*gerdeğe girmeye hazırlanan bir delikanlı kadar iktidar için arzulu ve telâşlı*" görünmektedir (Örtülü 1974, 13-14). Ancak İnönü'nün iktidar emelinin karşısında kuvvetli direnci temsil eden bir isim vardır: İhtilalin kudretli albayı olarak da takdim edilen Alparslan Türkeş!

Türkeş, her ne kadar 27 Mayıs günü basın mensuplarıyla buluştuğu toplantıda en kısa sürede adil ve serbest seçimlere gidileceğini söylese de (Türkeş 1977, 30) esas niyetinin böyle olmadığı kısa zamanda belli olur. Türkeş'e göre, Cumhuriyet Halk Partisi'nin karşısında ciddi bir siyasi rakibin kalmadığı ortamda hemen seçimlere gidilmesi bir partinin kayırılması anlamına gelecek ve tarafsızlık prensipleri zarar görecektir. Bunun yanında, yaptıkları işin dışı dokunur sonuçları olması gerektiği kanısındadır. Bu doğrultuda, oy kaygısıyla hareket eden siyasi partilerin başaramadığı ve başaramayacağı reformların oy kaygısı gütmeyen Millî Birlik Komitesi idaresinde yerine getirilmesini planlar (Örtülü 1974, 15-22). Dolayısıyla komite, atılımları yapacak ve reformları tamamlayacak süre kadar hükmetme yetkisini elinde bulundurmalıdır.

Türkeş'in sahip olduğu fikrin muarızlarının temel argümanı ise siyaset işini siyasetçilere teslim etmek üzerinedir. Bu gruba göre, 27 Mayıs günü Demokrat Parti idaresinin alaşağı edilmesi kâfidir. Bu

düşüncedeki isimlerin başında gelenlerden Cemal Madanoğlu, devlet idaresinde subayların ehliyet sahibi olamayacağını ve bu işin ehil kimselere bırakılması gerektiğini düşünür. Madanoğlu'nun bu çekincesi Taşer'in aktardığı, *“Kardeşim koca bir devlet biz bunu anhyamayız, Tümen değil, Kolordu değil ki bir yerde toplayıp göresin, Edirne'den Kars'a kadar bir memleket. Valisi var, mal müdürü var, noteri var. Verelim birine kurtulalım bu dertten,”* (Taşer 1967, 12) cümlelerindeki ifadelerden yahut kendi ifadesiyle, *“Ne yapacağız yahu, diyorum. 5-10 subayla koca devleti nasıl hale yola sokacağız. Bütün düşünce kafamda. Bu düşünceyle geziniyorum. Adeta neşem kaçtı,”* (Birand, Dündar ve Çaplı 1991, 214) şeklindeki sözlerden kolaylıkla anlaşılır. Bunun yanı sıra Cumhuriyet Halk Partisi'nin, komite üyelerine hayatlarını garanti altına alacak tabii senatörlük teklifi sunması da bazı üyelerin kafasını karıştırmaya yeter.

Askerî-sivil idare ikilemi hususunda başlayan mücadelenin iki cephesini Türkeş'le Madanoğlu'nun temsil ettiği görülür. Bu iki isim etrafında gelişen hizipleşmenin boyutu her geçen gün artarken kendilerine komite içerisinden taraftar bulmaları yahut kendileri gibi düşünenlerle bir araya gelmeleri fazla uzun sürmez. Bu, komitenin fiilen bölündüğü manasına gelmektedir. Bu kertede merak edilen konu, Gürsel'in kimden yana tavır koyacağı hakkındadır. Başka bir açıdan bakıldığında ise hangi grubun Gürsel'e daha fazla tesir edeceği önemli hale gelmiştir. Türkeş'e göre Gürsel, daima kuvvetliden yana bir tutum sergilemeye meyyaldir (Turgut 1995, 271). Bu doğrultuda her iki grup ilk olarak birbirini yıpratmak hamleleriyle güç dengesini ele almaya çalışır.

27 Mayıs'ı takip eden birkaç gün içerisinde, henüz kimse öneminin farkında değilken Başbakanlık Müsteşarlığı koltuğunu zapt eden Türkeş'in buradan elde ettiği güç, bir süre sonra muarız komite üyelerinin dikkatini çeker. Öyleki Madanoğlu, *“Doğrusunu isterseniz, ben o zaman müsteşarlığı sadece bir memuriyet zannedirdim. Ama sonraları baktım ki bu bildiğimiz memuriyet değilmiş. Bayağı Başvekillik gibi bir şeymiş,”* (Oktay 1962, 12) sözleriyle bu hakikati itiraf etmektedir. Kıymeti sonradan anlaşılan bu vazifenin Türkeş eliyle yürütülmesinin, kendi emellerine zarar vereceğini düşünmeleri kısa süre içerisinde Türkeş'i tabii hedef haline getirmeye yetmiştir. 27 Mayıs'ın ilk günlerinde başlayıp sonradan yoğunlaşan Türkeş-Nâsır benzetmesi, bir anlamda Gürsel'e yönelik kışkırtma olarak da okunabilir. Mısır'da darbeci Necip'i yine kendi arkadaşlarından Nâsır'ın alaşağı ettiği senaryonun bir benzerini de Türkeş'in Gürsel'e yönelik işletebileceği intibası yaratılır. Bilhassa basın eliyle Türkeş aleyhinde yürütülen kampanya ve komitedeki tartışmalar neticesinde 22 Eylül'de Başbakanlık Müsteşarlığından istifa eder. Daha doğru tabirle, Gürsel tarafından vazifeden azledilir. Bu gelişme, komitenin akıbeti bakımından kritik bir eşiği teşkil eder. Zira artık Türkeş güç kaybetmiş ve zaman, askerî idarenin devamını arzulayan komite üyelerinin aleyhine işlemeye başlamıştır.

Türkeş vazifesinden ayrıldığında artık iki grup için de kartları açık oynama vaktinin geldiği anlaşılır. Eylül ayının son günlerinden itibaren kendisine destek veren komite üyelerine bağlı birlikleri alarm haline geçirir. Bu sayede kendilerine yönelik başlatılacak herhangi bir harekât karşısında tedbirli

olunması hedeflenir. İki grup da teyakkuz halini alarak karşı taraftan bir hareket bekler vaziyettedir. Ahmet Er'in, karşı gruptan saydığı bir komite üyesiyle konuşması sırasında işittiği, "*Biz günün birinde birbirimizi paketleyeceğiz. Bakalım hangimiz hangimizi paketleyecek,*" (Er 2012, 110-111) şeklindeki sözler de bunu destekler. Türkeş'e göre gidişat kaçınılmaz bir bölünmeye doğrudur. Bu sebeple hızlı davranan tarafın kendileri olması gerektiğini, "*Mesele artık iyice girift hale geldi. Bunu çözmemiz lâzım. Çözmek için de mutlaka müdahale gerekiyor. Millî Birlik Komitesi'ni bozguncu olan gruptan kurtarmak, direksiyonu tamamen ele almak lâzım,*" diyerek dile getirir. Ancak komitedeki yakın arkadaşları bu hareket için henüz erken olduğunu, komitenin bütün halinde devam edebileceğini düşünürler. Akabinde iki grup arasında yapılan sulh, alarm vaziyetinin sona ermesini beraberinde getirir. Bu durum, Türkeş'in hesaplarıyla tamamen çelişmektedir. Zira Türkeş, karşı grubu tasfiye etmeyi mütemadiyen gündeme getirmektedir. Son olarak, Kasım ayının ilk günlerinde tasfiye meselesini arkadaşlarıyla yeniden paylaşmasına rağmen müspet bir karşılık alamaz (Turgut 1995, 271-273).

Türkeş'in tasfiye için arkadaşlarını ikna etmeye çalıştığı günlerde tabiri caizse atı alan Üsküdar'ı çoktan geçmiştir. Zira Madanoğlu, Gürsel'le görüşerek Türkeş ile grubunun tasfiyesi için olur almış ve derhal hazırlıklara koyulmuştur. Buna göre, tasfiye 13 Kasım günü yapılacaktır. Kimlerin tasfiye listesinde yer alacağı meselesi ise bir muammadır. Zira ilk olarak 21 kişilik bir liste oluşturulur. Ancak bu durum, azınlığın çoğunluğu tasfiyesi manasına geleceği için vazgeçilir. Sami Küçük ile ona yakın isimler listeden çıkarılarak 14 kişilik bir liste meydana getirilir ve bu liste 12 Kasım'ı 13 Kasım'a bağlayan gece Gürsel'in onayına sunulur. Gürsel'in onayıyla beraber her şey tamamlanır. 13 Kasım sabahı, daha sonraları 14'ler olarak anılacak komite üyelerine tasfiye kararı evlerinde tebliğ edilir. Tevkifatın tamamlanmasıyla beraber komite resmen bölünür ve Gürsel, 14 üyesinden noksan komiteyi yeniden ilan eder. 14'lerin ise devlet müşaviri olarak elçiliklere tayin edilmesine yani bir bakıma yurt dışına sürgün edilmesine karar verilir.

Böylece, uzun zamandır ümit ettikleri neticeyi 27 Mayıs'ta elde eden subayların birbirlerine gösterdikleri tahammülün 5-6 aydan fazla sürmediği anlaşılır. İnönü'nün ve basının kışkırtmasıyla alevlenen komite içi ihtilafların çözülemez düğümler halini alması, bölünmeyi tabii sonuç haline getirmiştir. Bir iç darbeye yıkılan komite, Dündar Taşer'in deyimiyile "13 Kasım Komitesi" hüviyetine bürünerek özünü yitirmiş vaziyette varlık gösterecektir.

Yararlanılan Kaynaklar

Altuğ, Kurtul. *27 Mayıs'tan 12 Mart'a*, İstanbul: Koza Yayınları, 1976.

Birand, Mehmet Ali; Dündar, Can ve Çaplı, Bülent. *Demirkırat [Bir Demokrasinin Doğuşu]*, 1. Baskı, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1991.

Er, Ahmet. *Hatıralarım*, 3. Baskı, Ankara: Selçuklu Sosyal Güvenlik Eğitim Kültür ve Dayanışma Vakfı Yayınları, 2012.

Oktaý, Cevat. *C. Madanođlu İnkılâbı Anlatıyor*, 1. Baskı, Ankara: Ülkü Matbaası, 1962.

Örtülü, Erdoğan. *Üç İhtilâlin Hikâyesi [13 Kasım, 22 Şubat, 21 Mayıs]*, 3. Baskı, Konya: Millî Ülkü Yayınevi, 1974.

Taşer, Dünder. "İhtilâl ve Sonrası", *Millî Hareket dergisi*, S. 10, Mayıs 1967, ss. 12-13.

Toker, Metin. "Bugünkü Vazifemiz", *Akis dergisi*, S. 301, 30 Mayıs 1960, s. 4.

Turgut, Hulûsi. *Şahinlerin Dansı [Türkeş'in Anıları]*, İstanbul: ABC Basın Ajansı Yayınları, 1995.

Türkeş, Alparslan. *27 Mayıs, 23 Kasım, 21 Mayıs ve Gerçekler*, 2. Baskı, İstanbul: Dokuz Işık Yayınevi, 1977.

Ömer Burak Sert, "27 Mayıs'tan 13 Kasım'a İhtilal Komitesi: İhtilaf ve Tasfiye"

<https://www.fikirtepedi.com/tarih/27-mayistan-13-kasima-ihtilal-komitesi-ih-tilaf-ve-tasfiye/>

(Yayın Tarihi: 28 Mayıs 2024).